

Sytuacja epizootyczna wścieklizny w Polsce w 2015 r. na tle szczepień profilaktycznych lisów wolno żyjących

Marian Flis

z Katedry Zoologii, Ekologii Zwierząt i Lowiectwa, Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt, Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Pomimo podejmowania wielu działań profilaktycznych, wścieklizna nadal stanowi poważny problem epizootyczny, a zarazem zagrożenie epidemiologiczne. Wynika to z faktu, że na zakażenie wirusem wrażliwe są wszystkie zwierzęta stałocieplne, w tym także człowiek. Jednocześnie jest chorobą o zasięgu globalnym i występuje niemal na całym świecie. W okresie międzywojennym oraz w pierwszych latach po II wojnie światowej głównym nosicielem wścieklizny na terytorium naszego kraju były psy i określana była ona jako wścieklizna uliczna. U zwierząt dzikich była nieliczna i dotyczyła pojedynczych przypadków. Tym samym już w pierwszych latach powojennych podjęte zostały próby profilaktyki zmierzające do ograniczenia występowania i rozprzestrzeniania się wirusa. Realizowano je poprzez obowiązkowe szczepienia psów. Efektywność tych szczepień była wysoka, czego potwierdzeniem był ponad 50-krotny spadek liczby zachorowań w okresie jednego dziesięciolecia (1946–1956). Jednak na początku lat sześćdziesiątych problem wścieklizny pojawił się powtórnie i dotyczył on zwierząt dzikich, a zwłaszcza lisów (1, 2, 3, 4, 5, 6).

Podstawowym sposobem ograniczania pojawiających się ognisk wścieklizny w tym okresie było tworzenie tzw. okręgów zapowietrzonych i zagrożonych. W rejonach tych organizowane były polowania sanitarne, zmierzające do eliminacji zakażonych zwierząt. Działania te były mało efektywne, toteż począwszy od 1993 r. wprowadzona została doustna immunizacja lisów wolno żyjących przeciw wściekliznie. W pierwszych latach akcja ta obejmowała swym zasięgiem teren 6 województw zachodniej części kraju, a począwszy od 2002 r. akcją objęto teren całego kraju. Uodparnianie lisów wolno żyjących realizowane jest poprzez zrzucanie z samolotów szczepionek w ilości 20 dawek na 1 km². W terenach zurbanizowanych szczepionki wykładane są ręcznie. Działania te prowadzone są dwa razy w ciągu roku (wiosna i jesień) na terenie każdego województwa, a gdy przez 2 kolejne lata w danym województwie nie stwierdzono przypadków występowania wirusa, zabiegi ograniczone zostają do jednokrotnej immunizacji przeprowadzanej w okresie wiosennym. Pomimo znacznych kosztów przeprowadzania corocznych szczepień ich skuteczność jest wysoka. Począwszy od 2002 r.

Epizootic situation of rabies in Poland in 2015, on the background of wild foxes preventive vaccination program

Flis M., Department of Zoology, Ecology and Wildlife Management, University of Life Sciences in Lublin

This paper presents the epidemiological situation of rabies in Poland in 2015. In total, 97 cases of rabies were identified. 79 cases occurred in wild and 18 cases in domestic animals. Most (77.2%), cases were recognized in Malopolska province. In 2015, all rabies cases in domestic animals occurred in this province. Considering pets, most often rabies was found in dogs. On the other hand, in the natural environment, rabies was diagnosed most often in foxes. Two periods of the severity of the virus occurrence within the annual cycle were observed. The first one covered the period from January to April and the second period from September to November.

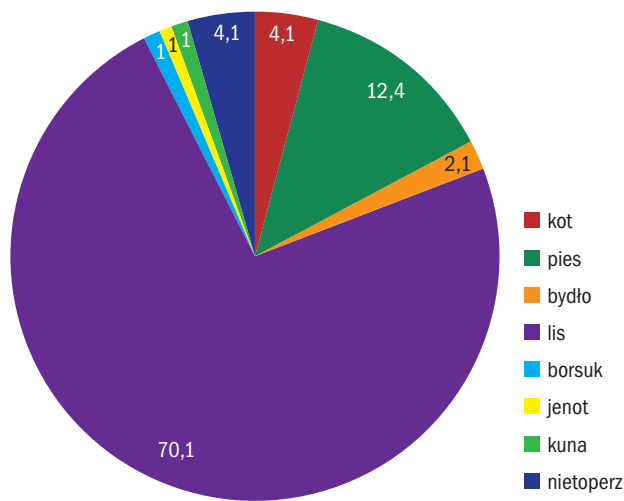
Keywords: rabies, epizootic situation, foxes, Poland.

liczba rocznie stwierdzanych przypadków wirusa jest niewielka i dotyczy głównie województw przygranicznych wschodniej i południowej części kraju (7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18).

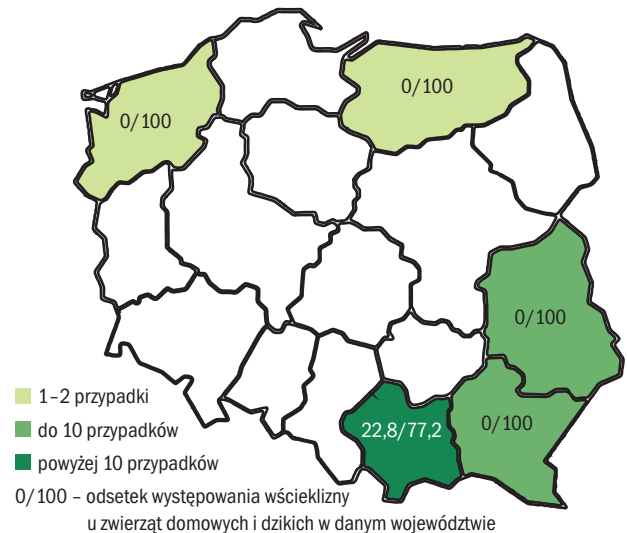
W pracy dokonano analizy występowania i rozmieszczenia przestrzennego wirusa wścieklizny w Polsce w 2015 r. Dodatkowo uwzględniono specyfikę gatunkową zwierząt dzikich i domowych, u których stwierdzono wirusa.

Występowanie wścieklizny

Na terenie naszego kraju w 2015 r. stwierdzono łącznie 97 przypadków

Ryc. 1. Występowanie wścieklizny (%) u zwierząt domowych i dzikich w 2015 r.

Ryc. 2. Rozmieszczenie występowania wścieklizny w Polsce w 2015 r.

występowania wirusa wścieklizny u zwierząt. Osiemnaście przypadków stwierdzono u zwierząt domowych, a dalszych 79 u zwierząt dzikich (ryc. 1). Wściekliznę stwierdzono u 3 gatunków zwierząt domowych (kot, pies i bydło). Łącznie u zwierząt domowych stwierdzono 18,6% wszystkich przypadków. U zwierząt dzikich wirusa wścieklizny zdiagnozowano u 68 lisów, co stanowiło 70,1% wszystkich przypadków. Ponadto stwierdzono go również u 1 borsuka, 2 jenotów, 4 kun i 4 nietoperzy.

W 2015 r. wścieklizna występowała na terenie 5 województw (ryc. 2). Wszystkie przypadki wirusa u zwierząt domowych stwierdzono na terenie województwa małopolskiego. Dodatkowo w województwie

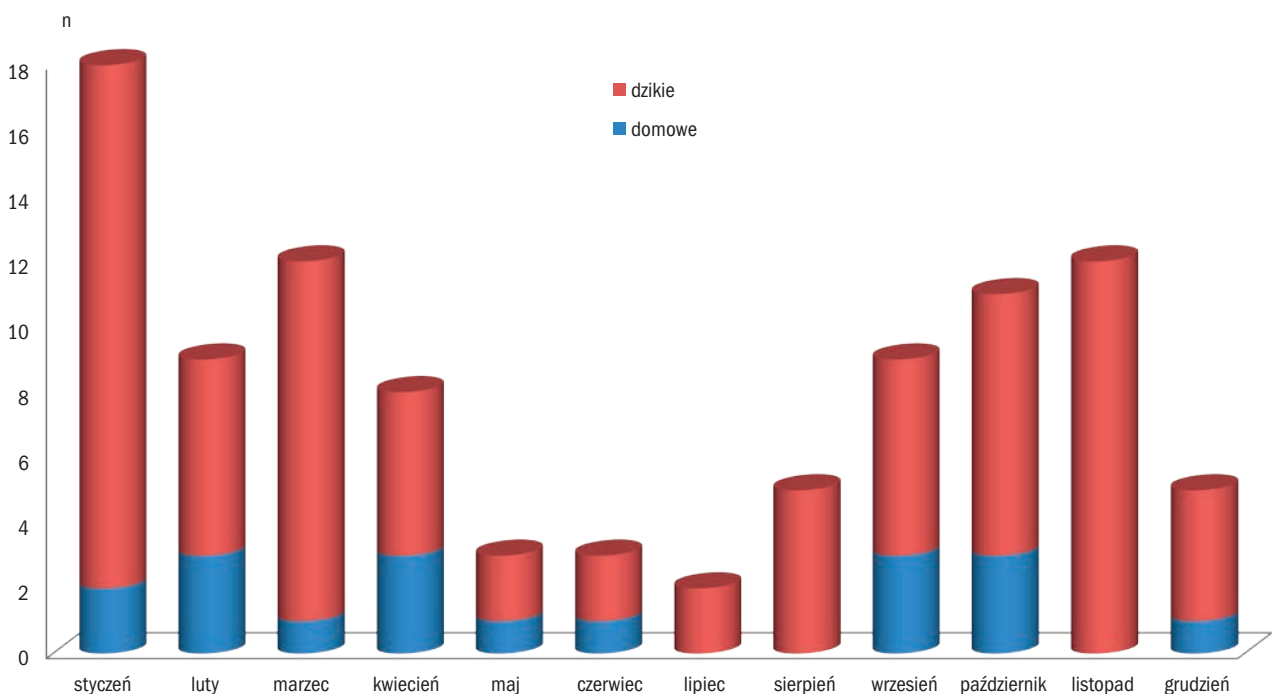
tym zdiagnozowano 61 przypadków wścieklizny u zwierząt dzikich, co stanowiło prawie 63% wszystkich przypadków u tej grupy zwierząt oraz 77,2% wszystkich przypadków występowania wirusa w tym okresie na terenie kraju. U zwierząt dzikich wściekliznę stwierdzono także na terenie województwa podkarpackiego (n=8), lubelskiego (n=7), warmińsko-mazurskiego (n=2) oraz zachodniopomorskiego (n=1).

W ujęciu rocznym najwięcej przypadków występowania wścieklizny (n=18) miało miejsce w styczniu (ryc. 3). W kolejnych miesiącach, pomimo niewielkich wahań liczba stwierdzanych przypadków się zmniejszała. Najmniej przypadków zarówno u zwierząt domowych, jak dzikich stwierdzono w miesiącach letnich

(maj, czerwiec, lipiec, sierpień). Dodatkowo w lipcu, sierpniu i listopadzie nie zdiagnozowano wścieklizny u zwierząt domowych.

Omówienie

Przedstawiona sytuacja stanu epizootycznego wścieklizny u zwierząt na terenie kraju w 2015 r. wskazuje, że w okresie tym wystąpiła swoista stabilizacja występowania wirusa zarówno u zwierząt dzikich, jak i domowych. Liczba stwierdzanych przypadków w porównaniu z latami wcześniejszymi uległa niewielkiemu zmniejszeniu, jednak 97 zdiagnozowanych przypadków wirusa nie może napawać optymizmem. Dość niepokojący jest fakt znacznej liczby

Ryc. 3. Występowanie wścieklizny u zwierząt domowych i dzikich w poszczególnych miesiącach 2015 r.

zachorowań na terenie województwa małopolskiego, gdzie łącznie stwierdzono ponad 80% wszystkich przypadków, a u zwierząt domowych 100% zachorowań występowało na terenie tego województwa. Stanowi to dość istotny problem zarówno w ujęciu epizootycznym, jak i poważne zagrożenie epidemiologiczne. Tak duża liczba przypadków wirusa w rejonie województwa małopolskiego wynikać może z faktu znacznej jego urbanizacji i antropogenizacji. Wiąże się to pośrednio także z nierównomiernym zasiedlaniem różnych biotopów przez lisy, a przede wszystkim zasiedlaniem przez młode osobniki terenów zurbanizowanych, gdzie nie zawsze mają one kontakt ze szczepionką.

Dodatkowo w dalszym ciągu wścieklizna stwierdzana jest w województwach południowo-wschodniej Polski (lubelskie, podkarpackie) w powiatach przygranicznych z Ukrainą, co najprawdopodobniej wynika z braku szczepień profilaktycznych u naszych sąsiadów w powiązaniu z dość szerokimi możliwościami migracji zwierząt. Analiza występowania wirusa w poszczególnych miesiącach roku wykazała, że najwięcej przypadków stwierdzanych

było w okresie styczeń–marzec oraz wrzesień–listopad. Tego rodzaju rozkład roczny wskazuje o nasileniu występowania wirusa w tych okresach. Dodatkowo w przypadku zwierząt dzikich, w terminie tym trwa sezon polowań na większość gatunków małych drapieżników, a tym samym występują większe możliwości przeprowadzenia badań u innych gatunków aniżeli lisy wolno żyjące w ramach badań monitoringowych, co niewątpliwie zwiększa możliwości wykrycia wirusa.

Piśmiennictwo

- Buczek J.: Wścieklizna – historia, stan obecny, kontrola epidemiologiczna. *Med. Weter.* 1999, **55**, 783–787.
- Mól H.: Od wściekliczny ulicznej psów do leśnej lisów. *Życie Wet.* 2004, **79**, 502–505.
- Seroka D.: Wścieklizna. W: *Choroby zakaźne w Polsce i ich zwalczanie w latach 1919–1962*. PZWL, Warszawa 1964, 372–379.
- Serokowa D.: Wścieklizna zwierząt dzikich w Polsce w latach 1957–1960. *Med. Weter.* 1962, **18**, 83–84.
- Smreczak M.: Efekty doustnego uodporniania lisów przeciwko wścieklicznie. W: *Nauka łowiectwu, cz. 1. Kryzys zwierzyny drobnej i sposoby przeciwdziałania*. Wyd. Samorząd Województwa Mazowieckiego. Warszawa 2007, 39–47.
- Wnęk J.: Wścieklizna w polskiej literaturze naukowej i popularnonaukowej z lat 1800–1918. *Życie Wet.* 2012, **87**, 141–142.
- Ciolek J., Smreczak M., Trębas P., Orlowska A., Żmudziński J.F.: Wścieklizna w województwie podkarpackim w latach 2011–2012. *Med. Weter.* 2015, **71**, 24–28.
- Flis M.: Efekt szczepień przeciw wścieklicznie a dynamika liczebności lisów. *Med. Weter.* 2009, **65**, 175–178.
- Flis M.: Wścieklizna w województwie lubelskim w latach 2002–2009 na tle dynamiki liczebności lisów wolno żyjących. *Med. Weter.* 2010, **66**, 562–565.
- Flis M.: Występowanie wściekliczny u zwierząt domowych w Polsce w okresie 10 lat szczepień profilaktycznych lisów wolno żyjących. *Życie Wet.* 2013, **88**, 307–309.
- Flis M.: Sytuacja epizootyczna wściekliczny na terenie województwa podkarpackiego w latach 2009–2013. *Życie Wet.* 2015, **90**, 110–112.
- Flis M., Zarzeczny J., Grela E.R., Gugala D.: Rabies in Lublin Voivodship: Effectiveness of prophylactic vaccination of free-living foxes and its impact on wild animal population in the last decade. *Med. Weter.* 2016, **72**, 511–515.
- Mól H.: Wścieklizna zwierząt w Polsce w latach 1999–2000 w przyrodniczej i urzędniczej inwentaryzacji na koniec wieku. *Życie Wet.* 2001, **76**, 270–273.
- Orlowska A., Smreczak M., Trębas P., Żmudziński J.F.: Rabies outbreak in Małopolska region in Poland in 2010. *Bulletin Vet. Inst. Pul.* 2011, **55**, 555–561.
- Sadkowska-Todys M., Łabuńska E.: Wścieklizna w 2003 roku. *Przegląd Epidemiol.* 2005, **59**, 313–321.
- Seroka D., Łabuńska E.: Wścieklizna w 1992 roku. *Przegląd Epidemiol.* 1994, **48**, 133–142.
- Siemionek J., Szweđa W., Radkowski M.: Sytuacja epizootyczna wściekliczny w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2001–2005. *Med. Weter.* 2007, **63**, 700–702.
- Welz M., Dębski P.: Wścieklizna zwierząt w województwie podkarpackim. *Życie Wet.* 2003, **78**, 225–226.